

REZOLUCJA W SPRAWIE OCHRONY PRZYRODY W POLSCE

Grono botaników zainteresowanych ochroną szaty roślinnej i czynnie uczestniczących w jej urzeczywistnianiu, zebranych na ogólnopolskim „Seminarium na temat warunków skutecznej ochrony zasobów genowych roślin w rezerwach i parkach narodowych” (Łódź—Burze-
nin, 2—5 października 1980 r.) wyraża zaniepokojenie stanem ochrony przyrody w Polsce i zwraca się z apelem o poparcie, przyjęcie i wprowadzenie w życie następujących postulatów:

1. OCHRONA ZASOBÓW GENOWYCH

Zasoby genowe roślin, zarówno dziko rosnących, jak i uprawnych, wyższych i niższych, producentów i destruentów, zasługują na szersze niż dotychczas uwzględnienie w programach badawczych i wymagają objęcia ich systemem ochrony przyrody. Szczególnie pilne są prace w zakresie inwentaryzacji i dokumentacji posiadanych zasobów genowych naszej flory oraz metod ich ochrony. Na naszych oczach w szybkim tempie zanikają naturalne lasy, naturalne łąki, murawy kserotermiczne, torfowiska i wody, stare odmiany roślin użytkowych i ozdobnych. Tempo tego zanikania jest szybsze niż postęp badań, skutkiem czego duży zakres zmienności zawarty w populacjach kilkuset gatunków roślin jest bezpowrotnie tracony. Stracone zostają dla nauki możliwości rozwiązania problemów genezy, historii, wędrówek i przemian naszej flory, a dla praktyki — znane i nie znane wartości użytkowe i środowiskochronne roślin. Obok badań taksonomicznych, kariologicznych i ekologicznych, które powinny być rozwijane, sprawą niezwykle pilną, a stosunkowo mało kosztowną jest badanie zasobów zmienności naszej flory metodami chorologicznymi i fitocenotycznymi.

Zwracamy się więc do Polskiej Akademii Nauk i do ministrów

nauki, szkolnictwa wyższego i techniki, rolnictwa, leśnictwa, do towarzystw i instytucji naukowych o szerokie włączenie do programów badawczych problemu zasobów genowych roślin i ich ochrony, a zwłaszcza tej części owych zasobów, która mieści się w najbardziej zagrożonych gatunkach i fitocenozach. Wymagają przyspieszenia prace nad „czerwoną księgą” flory polskiej i nad florami regionalnymi oraz nad organizacją florystycznego monitoringu na obszarach chronionych. W tym ostatnim zadaniu szczególna odpowiedzialność spada na parki narodowe, które powinny gromadzić odpowiednie materiały, zachęcać do podejmowania badań i zapewniać warunki do ich prowadzenia.

2. STAN OCHRONY PRZYRODY W POLSCE

System ochrony przyrody w Polsce, w tym szaty roślinnej, jest dalece nie wystarczający w stosunku do zagrożeń i zniszczeń, jakie niosą współczesne oddziaływania na środowisko przyrodnicze, i nie przystaje do poziomu gospodarki i kultury rozwiniętego państwa przemysłowego. Parki narodowe, a zwłaszcza rezerваты są zaniedbane, niedostatecznie strzeżone, a niezbędne czynności ochronne nie są wykonywane. Rozwój sieci obszarów chronionych postępuje zbyt wolno. Polska w międzynarodowych porównaniach zajmuje coraz dalszą pozycję i może mieć trudności w wypełnianiu swoich zobowiązań przyjętych zgodnie z międzynarodowymi konwencjami. Nowe idee i nowe metody ochrony przyjmowane są z oporami lub nie są wdrażane. Ochrona przyrody, skupiona w Ministerstwie Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego, nie dysponuje prawie żadnym aparatem wykonawczym. Cały system ochrony przyrody nastawiony jest na ochronę bierną, polegającą na zakazie użytkowania obiektów przyrodniczych, a nie na ochronę czynną, polegającą na nakazie prowadzenia czynności ochronnych zgodnie z ekologiczną diagnozą obiektu ochrony. Parki narodowe i rezerваты stają się terenem, na który — gwałcąc prawo i depcząc interesy nauki i społeczeństwa — usiłuje się niekiedy wprowadzić sposoby użytkowania sprzeczne z celami, jakim one służą, m. in. domy wypoczynkowe i obiekty sportowe, masowe imprezy sportowe i turystyczne, eksploatację zasobów przyrody itp. Parki krajobrazowe, wyraz ambicji województw w kształtowaniu ich środowiska, wobec braku podstaw prawnych i aparatu wykonawczego stają się iluzją, przedstawianą społeczeństwu jako jeden z pozornych sukcesów naszej ochrony przyrody. Co najmniej 20% gatunków roślin w Polsce jest zagrożone i może wyginać przed końcem naszego stulecia, jeżeli nie podejmie się bardziej skutecznej ochrony.

Zwracamy się więc do Sejmu i rządu PRL z apelem o poprawę warunków działania ochrony przyrody w Polsce i o podniesienie jej rangi wśród innych celów społecznego rozwoju kraju. Jednym z pierwszych działań powinno być uchwalenie przez Sejm nowej ustawy o ochronie przyrody oraz wzmacnienie roli i zwiększenie zakresu uprawnień wojewódzkich konserwatorów przyrody.

3. UWAGI DO PROJEKTU NOWEJ USTAWY O OCHRONIE PRZYRODY

Popierając stanowisko Rady Naukowej przy Zarządzie Głównym Ligi Ochrony Przyrody w sprawie projektu ustawy, przygotowanego przez Ministerstwo Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego, pragniemy zwrócić uwagę na fakt, że wiele spośród złożonych przyczyn niedostatków ochrony przyrody w Polsce ma źródło w niewłaściwym sformułowaniu prawa. Do tych niedostatków należą m. in.:

1. Pozbawienie Państwowej Rady Ochrony Przyrody funkcji organu doradczego rządu w sprawach ochrony przyrody i podporządkowanie jej administracji. Przepis dotychczasowej ustawy (z 7 kwietnia 1949) stanowiący, iż przewodniczącym PROP jest minister leśnictwa, oznacza, że szefowi tego resortu powierza się wszystkie naczelne funkcje ochrony przyrody i wyłącza jego postępowanie spod osądu i kontroli kompetentnych rzeczoznawców. W praktyce to wynaturzenie demokracji poszło jeszcze dalej, skoro także na zastępcę przewodniczącego PROP zostaje powołany urzędnik, a ostatnio wiceminister tego samego resortu. Domagamy się, aby w nowej ustawie o ochronie przyrody funkcje przewodniczącego i zastępcy PROP były powierzane osobom nie podporządkowanym i nie związanym służbowo z resortem wykonującym ochronę przyrody, zaś PROP stała się ponownie organem opiniodawczo-doradczym rządu, a nie resortu.

2. Nieprzestrzeganie praw i zarządzeń dotyczących obiektów chronionych przez niektóre jednostki administracji i władzy państwowej. Przykładem tego jest m. in. zbudowanie na terenie Wolińskiego Parku Narodowego ośrodków wypoczynkowych Komendy Wojewódzkiej MO w Szczecinie i Zjednoczenia Budownictwa Górnictwa Węglowego, a ostatnio aneks do uchwały nr 157/79 Rady Ministrów w sprawie inwestycji sportowych i pseudoturystycznych w Tatrzańskim Parku Narodowym.

3. Zaniedbanie rozwoju służb wykonawczych ochrony przyrody, zwłaszcza w stosunku do rezerwatów przyrody i parków krajobrazowych. Nie szkoli się i nie zatrudnia ludzi zdolnych do prowadzenia skomplikowanych prac ochronnych i pielęgnacyjnych w żywych ukła-

dach ekologicznych. Liczenie na to, że pracownicy lasów gospodarczych niejako przy okazji swoich normalnych obowiązków będą zajmować się ochroną rezerwatów i prowadzić w nich działalność konserwatorską, okazało się rachubą mylną. Ochrona przyrody nie posiada ani własnej służby dokumentacyjno-projektowej, ani realizacyjnej, choć system ochrony obejmuje już 14 parków narodowych, 750 rezerwatów, kilkanaście parków krajobrazowych. Postulujemy więc wprowadzenie do nowej ustawy postanowienia o utworzeniu służby ochrony przyrody wyłączonej ze służb eksploatacyjnych lasów państwowych, oddzielenie Zarządu Ochrony Przyrody od Łowiectwa i Lasów Nadzorowanych, bezwzględne powołanie wojewódzkich konserwatorów przyrody w tych województwach, gdzie tego jeszcze nie uczyniono.

4. Błędy polityki kadrowej, wyrażające się w doborze na stanowiska dyrektorów parków narodowych i konserwatorów przyrody ludzi niekiedy niczym nie związanych z ochroną przyrody. Nie jest spełniony wymóg opiniowania przez PROP kandydatów na te stanowiska.

Burzenin, 1980.10.05

Rezolucję podpisali w imieniu uczestników seminarium profesorowie: I. Dąbska, J. Fabijanowski, S. Król, A. Medwecka-Kornaś, H. Piotrowska, A. Skirgiełło i docenci: M. Ceynowa-Giełdon, Z. Denisiuk, J. Fabiszewski, R. Olaczek.

Uczestnicy seminarium upoważnili dr M. Ławrynowicz i doc. R. Olaczka do rozesłania rezolucji do władz państwowych, urzędów i osób. Wielu adresatów przysłało w odpowiedzi swoje ustosunkowanie się do treści rezolucji. Oto niektóre z nich:

„Sejm Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, Komisja Prac Ustawodawczych, 17 marca 1981 r.

W związku z pismem uczestników seminarium, które wpłynęło m. in. do Komisji Prac Ustawodawczych informuję, iż wnioski dotyczące zagadnień legislacyjnych związanych z ochroną przyrody zostaną przez Komisję wzięte pod uwagę przy pracach dotyczących powyższej dziedziny.

Z-ca Przewodniczącego Komisji,
Franciszek Sandurski”.

„Minister Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego, 8 grudnia 1980 r.

Zjawisko zanikania niektórych gatunków roślin i zwierząt powodowane niekorzystnymi zmianami w środowisku wywołane jest głównie działalnością resortów gospodarczych opartych na technologiach zabezpieczających przede wszystkim potrzeby produkcyjne.

Działania, które zmierzałyby do zabezpieczenia potrzeb środowiska przyrodnicze-

go, potrzeb ochrony przyrody, nie przebiegają — pomimo czynionych wysiłków i troski o jej dobro — w taki sposób, który by gwarantował szybką poprawę obecnego stanu. Tempo rozwoju gospodarczego i nowych technologii wyprzedza postęp w zabezpieczeniu otaczającej nas przyrody przed niekorzystnymi skutkami ich działania.

W szeregu swoich decyzji i działaniu wskazałem na konieczność uporządkowania spraw dotyczących ochrony przyrody. Działanie to nie zawsze znajdowało odpowiedni oddźwięk i zrozumienie również u czynników nadrzędnych. Generalna ustawa o ochronie i kształtowaniu środowiska z 31 stycznia 1980 r. stwarza obecnie szersze możliwości działania w dziedzinie ochrony przyrody. Podjąłem również starania o reaktywowanie Departamentu Ochrony Przyrody.

Problemy i uwagi przedstawione w rezolucji zawierają cenne spostrzeżenia i propozycje, które przekazałem Departamentowi Ochrony Przyrody, Lasów Nadzorowanych i Łowiectwa celem przeanalizowania i realizacji. Jestem przekonany, że zgłoszone wnioski i uwagi przyczynią się do poprawy stanu ochrony przyrody w Kraju.

Minister, mgr Tadeusz Skwirzyński".

„Ministerstwo Administracji, Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska. Podsekretarz Stanu, 19 grudnia 1980 r.

Stan zagrożenia środowiska przyrodniczego w Polsce znacznie się pogorszył na przestrzeni ostatnich lat. Wprowadzona w życie z dniem 31 stycznia br. Ustawa o ochronie i kształtowaniu środowiska uznaje za podstawowy cel w działalności z zakresu ochrony środowiska zachowanie i przywracanie równowagi przyrodniczej. Dla realizacji tego celu konieczne stało się rozszerzenie zakresu prawnej ochrony środowiska oraz jej zintensyfikowanie.

W dziedzinie ochrony przyrody istotne znaczenie ma włączenie do obszarów specjalnie chronionych (dla których obowiązują bardziej zaostrzone normy dopuszczalnych stężeń zanieczyszczeń aniżeli dla obszarów pozostałych) parków krajobrazowych i lasów ochronnych. Wspomniana ustawa porządkuje w sposób generalny zasady ochrony świata roślinnego i zwierzęcego, zieleni w miastach i wsiach oraz walorów krajobrazowych i wypoczynkowych środowiska.

Ochronę świata roślinnego i zwierzęcego zapewnia się w szczególności w planach zagospodarowania przestrzennego. W wojewódzkich planach zagospodarowania przestrzennego opracowanych w 1975 r. zapoczątkowane zostało tworzenie wielkoprzestrzennego systemu terenów chronionych. W następnej generacji planów system ten będzie rozbudowywany i udoskonalany.

W Instytucie Kształtowania Środowiska w Warszawie prowadzone są prace naukowo-badawcze z zakresu ekologicznych podstaw systemu terenów chronionych.

Istotne znaczenie dla ochrony przyrody, a w szczególności w zakresie dostosowywania wielkości i charakteru inwestycji do warunków przyrodniczych rejonu lokalizacji planowanych inwestycji, ma działający w MAGTiOS zespół opiniowania lokalizacji, powołany mocą uchwały nr 196 Rady Ministrów z 22 grudnia 1977 r. Przy opiniowaniu wniosków lokalizacyjnych zwracano szczególną uwagę na zagadnienia ochrony przyrody i zalecano zastosowanie środków zabezpieczających środowisko przed ujemnymi skutkami inwestycji.

Ze swej strony postulaty i uwagi do projektu nowej ustawy o ochronie przyrody uznaję za słuszne i popieram.

Podsekretarz Stanu,
Ludwik Ochocki".

„Polska Akademia Nauk. Wydział II Nauk Biologicznych, 19 grudnia 1980 r.
[...] Ochrona Przyrody znajduje swe miejsce w licznych programach przewidzianych do realizacji w latach 1981—1985. W obrębie problemu MR.II.15 „Ekologiczne podstawy kształtowania środowiska” przewidziano grupę tematyczną poświęconą w całości sprawom ochrony przyrody i koordynowaną przez Zakład Ochrony Przyrody i Zasobów PAN. Badania nad ekologią gatunków roślin przewidziane są również w Instytucie Botaniki PAN. Ogród Botaniczny PAN uzyskał podstawy materialne dla rozwoju kolekcji zasobów genowych roślin, będzie się on specjalizował głównie w zakresie roślin uprawnych. Program badań zoologicznych MR.II.3, po znacznej redukcji tematyki ze względu na trudności finansowe, będzie jednak realizował bez ograniczeń kompleksowe badania zasobów fauny Świętokrzyskiego Parku Narodowego (wraz z otuliną), jest to już trzeci park narodowy, w którym zostanie przeprowadzona szczegółowa inwentaryzacja fauny. Nie ulegają ograniczeniu również badania kariologiczne nad florą polską, a rozpoczynamy analogiczne badania nad fauną.

Ulegają przyspieszeniu prace nad przygotowaniem projektów nowych parków narodowych. Od presji społecznej zależy wiele w zakresie ochrony obiektów objętych już opieką prawa. Nowa ustawa o ochronie przyrody przygotowana w trybie pilnym może pomóc w omawianych sprawach, lecz nie zastąpi działania zawodowych służb ochrony środowiska i przyrody, te zaś będą działały niezależnie od nacisków na nie wywieranych.

Wydział II PAN wykorzysta w swojej dalszej pracy liczne postulaty Waszej uchwały, solidaryzuje się bowiem zarówno z jej duchem i treścią [...]

Sekretarz Wydziału II PAN,

prof. dr Adam Urbanek

Z-ca Sekretarza Wydziału II PAN,

prof. dr Przemysław Trojan”.

„Polskie Towarzystwo Leśne, 4 maja 1981 r.

Zarząd Główny Polskiego Towarzystwa Leśnego dziękuje za przesłany tekst uchwalonej na ogólnopolskim „Seminarium na temat warunków skutecznej ochrony zasobów genowych roślin w rezerwatach i parkach narodowych” rezolucji na temat sytuacji ochrony przyrody w Polsce. Rezolucję popieramy w całej rozciągłości i solidaryzujemy się z jej tezami.

W szczególności Wasza rezolucja słusznie zwraca uwagę na dotychczasowe zaniedbania i błędy dokonywane w rezerwatach przyrody i parkach narodowych, pozabawionych — jak wiadomo — należytej ochrony i opieki.

Przewodniczący Zarządu Głównego,

prof. dr hab. A. Szujewski,

Sekretarz Zarządu Głównego,

dr inż. A. Gorzelak”.